

ΠΡΟΛΟΓΟΣ¹

Το παρόν έργο κλείνει τη σειρά των οριστικών εκδοχών στην αγγλική γλώσσα, στην οποία είναι διαθέσιμο στους Αμερικανούς και Βρετανούς αναγνώστες το σύνολο των εννέα ρωσικών μυθιστορημάτων μου, τα οποία γράφτηκαν στη Δυτική Ευρώπη κατά το διάστημα 1925-1937 και δημοσιεύτηκαν από εκδοτικούς οίκους της ρωσικής διασποράς κατά το διάστημα 1926-1952. Όποιος ενδιαφερθεί να ελέγξει τον κατωτέρω κατάλογο θα διαπιστώσει το δραματικό κενό το οποίο υφίσταται μεταξύ των ετών 1938 και 1959:

Машенка, 1926 (*Mary*, 1970) – [*Μάσενκα*]

Король, дама, валет, 1928 (*King, Queen, Knave*, 1968) – [*Πήγας, ντάμα, βαλές*]

Защита Лужина, 1930 (*The Defence*, 1964) – [*Η άμυνα του Λούζιν*]

Соглягатай, 1930 (*The Eye*, 1965) [*Το μάτι*]

Подвиг, 1932 (*Glory*, 1971) – [*Δόξα*]

Камера обскура, 1933 (*Laughter in the Dark*, 1938) – [*Σκοτεινή κάμαρα ή Ένα γέλιο στο σκοτάδι*]

Отчаяние, 1936 (*Despair*, 1966) – [*Απόγνωση*]

Приглашение на казнь, 1938 (*Invitation to a Beheading*, 1959) – [*Πρόσκληση σε έναν αποκεφαλισμό*]

Дар, 1952 (*The Gift*, 1963) – [*Το χάρισμα*]²

1. Ο πρόλογος αυτός άνοιγε την αγγλόφωνη έκδοση του βιβλίου, του 1971.

2. Εντός ορθογώνιων αγκυλών βρίσκονται οι τίτλοι με τους οποίους κυκλοφόρησαν τα έργα του Ναμπόκοφ μεταφρασμένα στα ελληνικά.

Η παρούσα μετάφραση είναι σχολαστικά πιστή στο πρωτότυπο. Ο γιος μου χρειάστηκε τουλάχιστον τρία χρόνια για να κάνει μια πρώτη πρόχειρη απόδοση, και στη συνέχεια εγώ πέρασα τρεις μήνες προετοιμάζοντας ένα πιστό αντίγραφο. Οι αμιγώς ρωσικές ιδιομορφίες ως προς τη διατύπωση κινήσεων του σώματος και χειρονομιών, ως προς το βάδισμα και το κάθισμα, το χαμόγελο και το αγριεμένο βλέμμα αποδίδονται με ιδιαίτερη ένταση στο έργο, και αυτό έκανε ακόμα πιο δύσκολη τη δουλειά μας.

Αρχισα να γράφω τη *Δόξα* τον Μάιο του 1930, αμέσως μόλις έγραψα το *Μάτι*, και την ολοκλήρωσα στο τέλος εκείνου του έτους. Η σύζυγός μου και εγώ, που τότε ακόμα ήμασταν άτεκνοι, είχαμε νοικιάσει στη Λουίτπολντ στράσε, στο δυτικό Βερολίνο, ένα σαλόνι και μία κρεβατοκάμαρα στο τεράστιο και μελαγχολικό διαμέρισμα του μονοπόδαρου στρατηγού Φον Μπαρντελέμπεν· επρόκειτο για έναν γηραιό ευπατρίδη, ο οποίος ως μοναδική ενασχόληση είχε τη μελέτη του οικογενειακού του δένδρου. Το φαρδύ του μέτωπο θύμιζε κάπως το στιλ Ναμπόκοφ, και όντως συνδεόταν με τον διάσημο σκακιστή Μπαρντελέμπεν, ο οποίος πέθανε κατά τρόπο παρόμοιο με αυτόν του ήρωά μου Λούζιν. Μια μέρα, στις αρχές του καλοκαιριού, ο Ιλιά Φοντάμινσκι, αρχισυντάκτης του περιοδικού *Sovremennye Zapiski*,³ ήρθε από το Παρίσι προκειμένου να

3. *Современные записки* (Σύγχρονες σημειώσεις): Λογοτεχνικό περιοδικό της ρωσικής εμιγκράτσιαις που κυκλοφορούσε στο Παρίσι κατά το διάστημα 1920-1940. Ο Ιλιά Φοντάμινσκι (1880-1942), ο οποίος συνέβαλε στην εδραίωση της φήμης του συγκεκριμένου εντύπου, ήταν εβραϊκής καταγωγής και εγκατέλειψε τη Ρωσία το 1919 για να εγκατασταθεί στη Γαλλία. Εκεί, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, συνελήφθη από τους Γερμανούς και, μολονότι είχε προσηλυτιστεί στον χριστιανισμό, οδηγήθηκε στο Άουσβιτς, όπου και πέθανε.

αγοράσει το βιβλίο μου na kornyu.⁴ Αυτός ανήκε στους εσέρους,⁵ ήταν Εβραίος, στη συνέχεια έγινε ένθερμος προσήλυτος χριστιανός, ήταν καλλιεργημένος ιστορικός και ταυτόχρονα έξοχος άνθρωπος (αργότερα δολοφονήθηκε από τους Γερμανούς σε ένα στρατόπεδο συγκεντρώσεως), και θυμάμαι ολοζώντανα τον υπέροχο ζήλο με τον οποίο χτύπησε τα χέρια του στα γόνατά του προτού σηκωθεί από τον άθλιο πράσινο καναπέ μας μόλις κλείσαμε τη συμφωνία για το βιβλίο!

Ο προσωρινός –και σίγουρα ιδιαίτερα ελκυστικός– τίτλος του βιβλίου στα ρωσικά [ο οποίος στη συνέχεια απορρίφθηκε υπέρ του εντυπωσιακότερου *Podvig* (подвиг) – *Ηρωικός άθλος ή Επίτευγμα*] ήταν *Romanticheskiiy Vek* (Романтический век) – *Ο καιρός του ρομαντισμού*. Τον επέλεξα εν μέρει επειδή είχα βαρεθεί να ακούω τους δημοσιογράφους της Δύσης να αποκαλούν την εποχή μας «υλιστική, πραγματιστική, χρησιμοθηρική», κυρίως όμως επειδή στόχος του μυθιστορηματός μου, του μοναδικού μου μυθιστορήματος που είχε κάποιο στόχο, ήταν να εντείνω την αγωνία και τη λάμψη που ο νεαρός εκπατισμένος ήρώας μου βρίσκει στις πιο συνηθισμένες απολαύσεις, καθώς και στις περιπέτειες μιας μοναχικής ζωής, οι οποίες φαινομενικά στερούνταν νοήματος.

Τα πράγματα θα γίνονταν πολύ εύκολα για έναν συγκεκριμένο τύπο κριτικού (ιδίως δε για εκείνους τους μεμονωμένους αφελείς, τους οποίους το έργο μου τους επηρεάζει τόσο παράξενα, ώστε θα μπορούσε κάποιος να σκεφτεί ότι τους υπνωτίζω με αποτέλεσμα να κάνουν απρεπείς χειρονομίες) αν επι-

4. Na kornyu (на корню): Έκφραση η οποία στα ρωσικά σημαίνει ότι το βιβλίο βρισκόταν ακόμα στο στάδιο της συγγραφής και δεν είχε τελειώσει.

5. Αναφορά στο κόμμα των εσέρων, η ονομασία του οποίου προερχόταν στα ρωσικά [Партия социалистов-революционеров (ПСРП)] από τα αρχικά SR (Sotsialisti-Revolutioneri), δηλαδή σοσιαλεπαναστάτες.

χειρούσα να υποδείξω τα μειονεκτήματα του μυθιστορήματος. Αρκεί να πω ότι, τελικά, χωρίς να υποπίπτει σε έναν προσποιητό εξωτισμό ή κοινότοπη κωμωδία, ανέρχεται στα ύψη της αγνότητας και της μελαγχολίας στα οποία έφθασα μόνο στο πολύ μεταγενέστερο έργο μου *Άντα*.

Πώς συμπεριφέρονται οι κύριοι ήρωες της *Δόξας* σε σχέση με εκείνους των άλλων δεκατεσσάρων (ρωσικών και αμερικανικών) μυθιστορημάτων μου, θα μπορούσε να ρωτήσει κάποιος που ερευνά τα συναισθήματα και τις εμπειρίες των ανθρώπων.

Ο Μάρτιν είναι ο ευγενέστερος, ο πλέον ακέραιος και συγκινητικός από όλους τους νεαρούς μου ήρωες. Και η μικρούλα Σόνια, με τα σκούρα, θαμπά μάτια και τα άγρια στην όψη μαύρα μαλλιά (ο πατέρας της, αν κρίνουμε από το όνομά του, θα πρέπει να είχε φινλανδική καταγωγή), εκθειάζεται από τους ειδήμονες περί τα ερωτικά θέλγητρα και τη μαεστρία, καθώς είναι η πιο παράξενα ελκυστική από όλες τις νεαρές μου ηρωίδες, έστω και αν, προφανώς, είναι ένα ιδιότροπο και ανελέητο φιλάρεσκο πλάσμα.

Αν σε κάποιο βαθμό ο Μάρτιν μπορεί να θεωρηθεί μακρινός εξάδελφός μου (ευγενέστερος από εμένα, αλλά και πιο απλοϊκός από ό,τι υπήρξα ποτέ εγώ) με τον οποίο μοιράζομαι κάποιες αναμνήσεις από τα παιδικά μας χρόνια, κάποιες μεταγενέστερες συμπάθειες και αντιπάθειες, αντιθέτως, οι δικοί του άχρωμοι γονείς δεν μοιάζουν κατά καμία λογική με τους δικούς μου. Όσο για τους φίλους του Μάρτιν στο Κέμπριτζ, ο Ντάργουιν είναι απολύτως επινοημένος, το ίδιο και ο Μουν, ενώ ο Βαντίμ και ο Τέντι υπήρξαν όντως φιγούρες του δικού μου παρελθόντος στο Κέμπριτζ. Αναφέρονται με τα αρχικά Ν. Ρ. και Ρ. Σ. αντιστοίχως, στην προτελευταία παράγραφο του δέκατου τρίτου κεφαλαίου του έργου μου *Μίλησε, Μνήμη*

(1966). Οι τρεις φανατικοί πατριώτες, οι αφοσιωμένοι στον αγώνα κατά των μπολσεβίκων, οι Ζιλάνοφ, Γιογκολέβιτς και Γκρουζίνοφ, ανήκουν σε εκείνη την ομάδα ανθρώπων που πολιτικά βρίσκονταν στα δεξιά των παλιών τρομοκρατών και ακριβώς στα αριστερά των Συνταγματικών Δημοκρατών, απέχοντας εξίσου τόσο από τους μοναρχικούς αφενός όσο και από τους μαρξιστές αφετέρου, τους οποίους γνώρισα καλά στο περιβάλλον των ίδιων των περιοδικών στα οποία δημοσιεύτηκε σε συνέχειες η *Δόξα*: κανείς τους όμως δεν αποτελεί ακριβές πορτρέτο ενός συγκεκριμένου ατόμου. Αισθάνομαι την υποχρέωση να παρουσιάσω εδώ τον κατάλληλο ορισμό για αυτόν τον πολιτικό τύπο ο οποίος αναγνωριζόταν αμέσως, με την ασυνείδητη ακρίβεια της κοινής γνώσης, από τον νουνεχή Ρώσο ο οποίος υπήρξε και ο κύριος αναγνώστης των βιβλίων μου, επειδή ακόμα δεν μπορώ να συμβιβαστώ με το γεγονός –το οποίο θα πρέπει να μνημονεύεται με μία ετήσια επίδειξη πυροτεχνημάτων περιφρόνησης και σαρκασμού– ότι εν τω μεταξύ οι Αμερικανοί διανοούμενοι, ωθούμενοι από την προπαγάνδα των μπολσεβίκων, κατέληξαν να αγνοούν ολοκληρωτικά τη ρωμαλέα ύπαρξη μιας φιλελεύθερης σκέψης μεταξύ των Ρώσων εκπατισμένων. «Είστε, λοιπόν, τροτσκιστής;» ευφυώς υπέθεσε ένας ιδιαίτερα στενόμυαλος συγγραφέας της αριστερής πτέρυγας στη Νέα Υόρκη το 1940, όταν του είπα ότι δεν υποστήριζα ούτε τους Σοβιετικούς ούτε τον τσάρο.

Ο ήρωας της *Δόξας*, πάντως, δεν ενδιαφέρεται κατ' ανάγκη για την πολιτική. Αυτό είναι το πρώτο από τα δύο βασικά τεχνάσματα εκ μέρους του μάγου που δημιούργησε τον Μάρτιν. Η εκπλήρωση είναι το φουγκάτο του πεπρωμένου του. Είναι εκείνο το σπάνιο πλάσμα, ένας άνθρωπος που τα όνειρά του γίνονται πραγματικότητα. Η ίδια η εκπλήρωση όμως

διαποτίζεται μονίμως από οδυνηρή νοσταλγία. Η θύμηση των παιδικών ονειροπολήσεων αναμειγνύεται με την προσδοκία του θανάτου. Το επικίνδυνο μονοπάτι που ο Μάρτιν τελικά ακολουθεί για να μπει στην απαγορευμένη Ζουρλανδία (καμία σχέση με τη Ζέμπλα του Ναμποκόφ) απλώς συνεχίζεται για να φθάσει σε ένα δίχως λογική τέλος, με το παραμυθένιο μονοπάτι να ελίσσεται ανάμεσα στα ζωγραφιστά δάση στην εικόνα ενός παιδικού δωματίου. Η εκπλήρωση θα ήταν ίσως ένας ακόμα καλύτερος τίτλος για αυτό το μυθιστόρημα. Ο Ναμποκόφ δεν μπορεί να αγνοεί ότι η προφανής μετάφραση της ρωσικής λέξης *rodvig* στα αγγλικά είναι *exploit* (κατόρθωμα), και με τον τίτλο αυτόν το μυθιστόρημά του *Rodvig* καταγράφεται στη βιβλιογραφία. Αν, όμως, το ουσιαστικό *exploit* το αποδώσουμε με το ρήμα *utilize* (χρησιμοποιώ, εκμεταλλεύομαι), τότε πια χάνεται το *rodvig*, το άχρηστο κατόρθωμα της δόξας. Ο συγγραφέας επέλεξε την πλάγια διατύπωση με τον τίτλο *Glory*, ο οποίος είναι λιγότερο κυριολεκτικός αλλά πιο πλούσιος στην απόδοση του τίτλου του πρωτοτύπου, με όλους τους φυσιολογικούς συνειρμούς του να διακλαδίζονται στον μπρούντζινο ήλιο. Είναι η δόξα των μεγάλων περιπετειών και των αφιλοκερδών επιτευγμάτων, η δόξα της γης αυτής και του ανομοιογενούς παραδείσου της, η δόξα του προσωπικού θάρρους, η δόξα ενός απαστράπτοντος μάρτυρα.

Στην εποχή μας, όταν πλέον έχει απαξιωθεί η θεωρία του Φρόιντ, ο συγγραφέας θυμάται με ένα σφύριγμα θαυμασμού πως, όχι και τόσο παλιά –πριν από το 1959 ας πούμε, δηλαδή πριν ακόμα δημοσιευτεί ο πρώτος από τους επτά προλόγους στα μεταφρασμένα στα αγγλικά μυθιστορήματά του–, η προσωπικότητα ενός παιδιού υποτίθεται πως θα διαλυόταν αυτόματα για λόγους αλληλεγγύης προς το διαζύγιο των γονιών του. Ο χωρισμός των γονιών του δεν έχει τέτοια επίδραση

στο μυαλό του Μάρτιν, και μόνο ένας απελπιστικά ηλίθιος, μέσα στην ένταση μιας εφιαλτικής εξέτασης, θα μπορούσε να δικαιολογηθεί επειδή συνέδεσε την κατάδυση του Μάρτιν στην πατρώα γη με το γεγονός ότι στερήθηκε τον πατέρα του. Εξίσου τολμηρό θα ήταν να υποδείξει με βαθύ θαυμασμό κάποιος ότι η κοπέλα που αγαπά ο Μάρτιν και η μητέρα του έχουν το ίδιο όνομα.

Το δεύτερο χτύπημά μου με το μαγικό ραβδί είναι τούτο: ανάμεσα στα πολλά χαρίσματα με τα οποία προίκισα τον Μάρτιν, φρόντισα να μην περιλάβω το ταλέντο. Πόσο εύκολο θα ήταν να τον κάνω καλλιτέχνη, συγγραφέα, πόσο δύσκολο ήταν να μην τον αφήσω να γίνει τέτοιος, όταν τον εφοδιάζω με την έντονη ευαισθησία με την οποία, γενικά, συνδέονται τα δημιουργικά πλάσματα. Πόσο σκληρό ήταν να μην τον αφήσω να βρει στην τέχνη όχι μια «απόδραση» (η οποία δεν είναι παρά ένα καθαρότερο κελί σε ένα πιο ήσυχο πάτωμα), αλλά την ανακούφιση από την αναστάτωση της ύπαρξης! Ο πειρασμός να πραγματοποιήσω το δικό μου μικρό κατόρθωμα μέσα στο συνολικό νεφέλωμα υπερίσχυσε. Το αποτέλεσμα μου θυμίζει ένα σκακιστικό πρόβλημα που συνέθεσα κάποτε. Η ομορφιά του έγκειται σε μια παράδοξη πρώτη κίνηση: η λευκή βασίλισσα είχε τέσσερα πιθανά τετράγωνα στη διάθεσή της, αλλά στο καθένα από αυτά θα βρισκόταν στην πορεία (ένα τόσο ισχυρό κομμάτι και να βρίσκεται στην πορεία!) ενός από τους λευκούς αξιωματικούς σε τέσσερις μεταβλητές για ματ. Με άλλα λόγια, όντας το εντελώς άχρηστο στοιχείο που χαλά την παρέα και το βάρος στη σκακιέρα, δίχως κανένα ρόλο σε οποιαδήποτε μελλοντική παρτίδα, έπρεπε να αυτοεξοριστεί σε μια ουδέτερη γωνία πίσω από ένα αδρανές πιόνι και να παραμείνει σφηνωμένη εκεί, μέσα στο σκοτάδι της απραξίας. Το πρόβλημα ήταν διαβολικά δύσκολο στη σύνθεσή του. Το ίδιο ήταν και η Δόξα.

Ο συγγραφέας ευελπιστεί ότι οι εχέφρονες αναγνώστες θα αποφύγουν το ξεφύλλισμα του αυτοβιογραφικού του έργου *Μίλησε, Μνήμη*, αναζητώντας κάποια ταυτόσημα θέματα ή το ανάλογο σκηνικό. Αλλού βρίσκεται η απόλαυση της *Δόξας*. Αυτή θα πρέπει να αναζητηθεί στον απόηχο και στη σύνδεση γεγονότων ελάσσονος σημασίας, στους παλινδρομικούς διακόπτες που προκαλούν μια ψευδαίσθηση ορμής, σε κάποιο παλιό όνειρο που γίνεται ευθέως η ευλογία μιας μπάλας που σφίγγει κάποιος στο στήθος του, ή στο τυχαίο όραμα της μητέρας του Μάρτιν που θλίβεται εκτός των χρονικών πλαισίων του μυθιστορήματος μέσα σε μια αφαίρεση του μέλλοντος την οποία ο αναγνώστης μπορεί απλώς να μαντέψει, ακόμα και αφού θα έχει διατρέξει τα επτά τελευταία κεφάλαια, εκεί όπου μια συνηθισμένη τρέλα δομικών περιστροφών και μια μεταμφίεση όλων των ηρώων καταλήγουν σε ένα μανιασμένο φινάλε, έστω και αν στο τέλος δεν συμβαίνει τίποτα το υπερβολικό, πέρα από ένα πουλί κουρνιασμένο στον φράχτη μέσα στο γκρίζο φως μιας υγρής μέρας.

Βλαντίμιρ Ναμπόκοφ
8 Δεκεμβρίου 1970
Μοντρέ